

นางสมคิด หลาวทอง อายุ 79 ปี
ประเภทเครื่องอื่น ๆ งานปักโบราณ (ชุดโขน-ละคร)

Mrs. Somkid Laothong Age 79
Antique Embroidery (Costume of Khon Performance and Dance Drama)

เบื้องหน้าของความวิจิตรอลังการในการแสดงนาฏศิลป์อันทรงคุณค่า เป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงของไทยอย่าง “โขน” และ “ละครรำ” ที่หลอมรวมงานหัตถศิลป์หลากหลายแขนงไว้อย่างครบเครื่อง และนอกจากความไพเราะของเครื่องดนตรี ความสวยงามของฉากประกอบการแสดงและเครื่องแต่งกายของผู้แสดงแล้วนั้น คงไม่อาจมองข้าม ผู้ที่อยู่เบื้องหลังที่บรรจงจรดปลายเข็มขึ้นลงตามลวดลายด้วยทักษะอันเชี่ยวชาญ เพื่อสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายที่วิจิตรงดงามของผู้แสดงโขน ละครรำนั้นก็คือ “ช่างปัก” ที่สร้างสรรค์งานปักชุดเครื่องแต่งกายโขน ละครที่มีความสวยงามเสริมส่งให้ผู้แสดงมีความโดดเด่นเป็นพิเศษ งานปักชุดโขน ละคร จึงมีความสัมพันธ์กับการแสดงโขน ละครรำ ที่ยึดถือปฏิบัติกันมาจนเป็นประเพณีที่ไม่สามารถจะแยกจากกันได้ งานปักชุดโขน ละครจึงนับเป็นหนึ่งในวิชาช่างชั้นสูง เป็นมรดกของบรรพบุรุษแขนงหนึ่งที่สะท้อนทักษะฝีมือ และความชำนาญของช่างปัก จนถึงในวันนี้ช่างปักชุดโขน ละคร ที่มีทักษะก็เริ่มมีอายุมากขึ้น จนเหลือน้อยลง จนแทบจะเลือนหายไปเพราะหาผู้ที่มีความตั้งใจที่จะสืบทอดได้น้อยเต็มที

On the stage, there are attractively exquisite, invaluable, high class Dramatic Arts of Thailand, namely, Khon Performance (Ramayama Court Performing Art) and Lakhon Rum (Dance Drama), which accumulate and blend arts and crafts of various branches into performance. And besides the symphonic tune from instruments, beautiful background on the stage, and graceful costume of the performer, one cannot ever overlook the people behind those gracefulness who meticulously guides the needle along the trace of various patterns expertly and creates such attractively exquisite costume for performer of Khon Performance and Dance Drama, namely, ‘the Embroiderer.’

Embroiderer works on embroidery for costume of Khon Performance and Dance Drama and overlays extra beauty on the performer. Costume embroidery is hence related closely to performing of Khon Performance and Dance Drama and has become an integral part of the performances. Costume embroidery for Khon Performance and Dance Drama is hence one of the advance crafts and an invaluable heritage from our ancestor which reflect the skill and expert of the embroiderer. Nowadays, professional embroiderers are getting older and become less available, if not almost extinct; it is next to impossible to find someone who willing to inherit this knowledge.

การสืบทอดงาน “งานปักชุดโขน ละคร”

ในชุมชนเขียนนิวาสน์ ตรอกไก่อแจ้ ชุมชนเก่าแก่ในย่านบางลำพู บนถนนพระสุเมรุ นับเป็นชุมชนที่ยังคงดำรงรักษารูปแบบงานปักชุดโขน ละคร ตามแบบฉบับโบราณอย่างไม่มีผิดเพี้ยน โดยมีนางสมคิด หลาวทอง หรือที่คนทั่วไปจะเรียกกันว่า แม่เปี้ยก หรือ ป้าเปี้ยก เป็นที่รู้จักกันในกลุ่มงานด้านนาฏศิลป์ไทย ผู้เปรียบเสมือนแม่ครู ได้เป็นต้นแบบให้ความรู้ด้านงานปักชุดโขน ละครกับคนในชุมชนซึ่งเป็นทั้งเพื่อนบ้าน และเครือญาติ เป็นผู้ผลักดันให้งานปักชุดโขน ละครดำเนินการสืบสานต่อหล่อเลี้ยงคนในชุมชน ให้เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างความภาคภูมิใจในการรังสรรค์งานหัตถศิลป์แขนงนี้ อันเป็นประโยชน์แก่การอนุรักษ์ ภูมิปัญญาบรรพบุรุษดั้งเดิม เป็นการรักษามรดก วัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ในพื้นที่ชุมชนเก่าแก่ของ เกาะรัตนโกสินทร์ไว้ได้อย่างงดงาม

นางสมคิด หรือแม่เปี้ยก เริ่มเรียนรู้งานปักผ้า มาตั้งแต่ครั้งสมัยเข้าศึกษาในโรงเรียนรวมช่างพระนคร โดยมีอาจารย์ฉวี จุลชาติ เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในงานปักเย็บให้ หลังจากนั้นได้เข้าทำงานที่กรมศิลปากร อยู่ในแผนกห้องเครื่องเมื่อปี พ.ศ. 2505 ด้วยความชื่นชอบ และหลงใหลในงานเย็บปักถักร้อยทุกประเภท ตามแบบฉบับของหญิงไทยในยุคนั้น ประกอบกับได้คลุกคลีอยู่กับงานนาฏศิลป์ในขณะที่ทำงานรับราชการที่กรมศิลปากร โดยเฉพาะในหน้าที่การแต่งกายให้กับนักแสดงโขน ละคร จนทำให้สามารถจดจำเอกลักษณ์ของเครื่องแต่งกายโขน ละคร ตามจารีตแบบโบราณได้อย่างถูกต้อง

Inheriting the ‘embroidery work for costume of Pantomime and Dance Drama’

The community of Trok Kai Jae Alley, an old community in Bang Lamphu, on Phra Sumen Road, is still preserving the embroidery work for costumer of Khon Performance and Dance Drama, strictly following the ancient norm. The key supporter is Mrs. Somkid Laothong, or as known to the people as ‘Mae Piak’ or ‘Pa Piak’ among practitioners in Thai Dramatic Art. Mae Piak is a master of artisan who teaches the knowledge of embroidery work for costume of Khon Performance and Dance Drama to her neighbor and relatives. Mae Piak promotes embroidery work for costume of Khon Performance and Dance Drama, and meanwhile preserves this art among the local people. In doing so, she creates additional job and income, cultivates the pride in helping create the work for this branch of art which is in turn helping preserve ancestor’s original wisdom and Thai cultural heritage to this old community of Rattanakosin Island.

Mrs. Somkid or Mae Piak learned about embroidery when she attended Ruam Chang Phra Nakhon School (Metropolitan Craftsmanship School) where Ajarn Chawee Junlachat taught her knowledge in embroidery. Afterward, she worked with the Fine Arts Department in the Workshop Division back in 1962. From her personal preference and passion in embroidery of every type, as most of Thai women back then were, and as she spent time working with Dramatic Art at the Fine Art Department, especially dressing up the performers of Khon Performance and Dance Drama; as a result, she can precisely and accurately remember every piece of costume for Khon Performance and Dance Drama, in accordance with ancient custom.

ด้วยทักษะฝีมือการเย็บปักถักร้อยของนางสมคิดที่ฝึกฝนด้วยใจรักมาตั้งแต่เยาว์วัย บ่มเพาะประสบการณ์มากกว่า 60 ปี จนก่อให้เกิดความชำนาญ มีความสามารถปักงานได้หลากหลายชนิด โดยเฉพาะการปักชุดเครื่องแต่งกายโขน ละคร จนได้รับการกล่าวขานกันว่านางสมคิด หรือแม่เปี้ยก เป็นผู้มีทักษะฝีมือการปักชุดโขน ละครชั้นบรมครูเลยทีเดียว จนทำให้นางสมคิดได้รับการว่าจ้างให้ปักชุดโขน ละครให้กลุ่มผู้แสดงโขน ละคร รวมถึงสถาบันวิทยาลัยนาฏศิลป์ ตลอดจนผู้ที่ต้องใช้ชุดโขน ละครในการแสดง และหน่วยงานต่าง ๆ มาอย่างต่อเนื่อง และถึงแม้จะเกษียณงานราชการผ่านมาแล้วนับสิบกว่าปี แต่นางสมคิด ยังคงทุ่มเทสร้างสรรค์งานปักชุดโขน ละคร ตลอดจนถ่ายทอดความรู้ในงานฝีมือการปักในแบบช่างปัก ให้คนในชุมชน ลูกหลาน และผู้ที่สนใจในวงกว้าง จนเป็นที่รู้จักกันว่า ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์แห่งนี้ คือแหล่งเรียนรู้งานปักชุดโขน ละครที่ยังคงอนุรักษ์คุณค่าภูมิปัญญาในอดีตไว้ได้อย่างสมบูรณ์นับ

With her skill in embroidery that she has practiced when she was younger and accumulated extensive experience over sixty years, Mrs. Somkid can work on various embroidery works, especially embroidery for costume of Khon Performance and Dance Drama. It has become a tale that Mrs. Somkid or Mae Piak is the master artisan on embroidery for Khon Performance’s costume. As a result, she was and is continuously hired to produce embroidery costumer for Khon Performance and Dance Drama groups, as well as for other institutions, College of Dramatic Art, people who need to use Khon Performance’s costume in their performance, and various agencies. And even though she was retired for over a decade, Mrs. Somkid still dedicates herself and creates costume for Khon Performance and Dance Drama, as well as teaches her embroidery knowledge to other people in the community, her children, and anyone who interest in her work. It is a well known fact that Khian Niwat Alley is the place for learning about embroidery work for Khon Performance and Dance Drama’s costume; and this is the place where invaluable knowledge of the past is being preserved perfectly.

ครูศิลป์ของแผ่นดิน 2560

รูปแบบการปักชุดเครื่องแต่งกายโขน ละคร ที่นางสมคิดยึดถือเป็นหลักคือ การอนุรักษ์ รักษารูปแบบงานปักผ้าชุดโขน ละครรำไทยให้ถูกต้องเป็นไปตามแบบต้นฉบับของกรมศิลปากร หรือเรียกว่าปักตามรูปแบบของกรมศิลปากรซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบงานปักชุดโขนละครที่ได้มาตรฐานที่สุด มีความโบราณตรงตามแบบเมื่อครั้งอดีตที่ได้มีการปักชุดโขน ละครขึ้น และส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ด้วยประสบการณ์อย่างยาวนานที่คลุกคลีอยู่ในงานโขน ละครของนางสมคิด จึงมีความเข้าใจว่าผืนผ้าที่ปักขึ้นใดควรใช้ผ้าสีสันทวดลายอย่างไรให้เข้ากับตัวละครนั้น ๆ คุณภาพของงานปักเครื่องแต่งกายชุดโขน ละครรำไทย ฝีมือนางสมคิด จึงถูกต้องตามลักษณะตัวละคร และรูปแบบงานที่ถูกต้องตามข้อกำหนดของกรมศิลปากร

งานปักชุดโขนละครเป็นศิลปะที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการปัก มีกรรมวิธีการทำหลายขั้นตอน ช่างปักต้องมีความละเอียด อดทนเป็นอย่างมาก รูปแบบที่ใช้ในการปักจะต้องเน้นในการอนุรักษ์รูปแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทยในอดีตไว้อย่างไม่ผิดเพี้ยน

THE MASTER ARTISANS OF THAILAND 2017

For the form of embroidery for Khon Performance and Dance Drama's costume, Mrs. Somkid adheres to the principle of preserving the genuine form of embroidery for Khon Performance and Dance Drama's costume in accordance with master form of the Fine Art Department. That is, she creates her embroidery work under master form of the Fine Art Department, a standardized form for such costume that precisely follows ancient custom and style for the costume. Moreover, from her extensive history of working with Khon Performance and Dance Drama group, Mrs. Somkid truly understands how to use which piece of cloth, of what color, with what pattern, for what character. Therefore, the quality of her embroidery costume is precisely conformed to the Fine Art Department's instruction for the costume and the characters' tales.

Creating embroidery costume for Khon Performance and Dance Drama requires great deal of attention and concerns many complex processes. The craftsman of this art has to possess tremendous care and patience. And for embroidery patterns, craftsman must also focus on accurately preserving the original pattern of Thai wisdom.

ภูมิปัญญาที่สะท้อนเอกลักษณ์ “งานปักชุดโขน ละคร”

ด้วยชุมชนเขื่อนนิวาสน์ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่อยู่คู่กับกรุงรัตนโกสินทร์ คนในชุมชนจึงให้ความเคารพในศาลองค์เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎาเจ้าของที่ดิน ตั้งแต่เมื่อสมัยรัชกาลที่ 1 ซึ่งเป็นศาลตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าของชุมชน และด้วยความเชื่อรวมถึงความจงรักภักดี ส่งผลให้คนในชุมชน จัดงานประเพณีบวงสรวงสักการะศาลองค์เจ้าฟ้ากรมหลวงจักรเจษฎา เป็นประจำทุกปี ในงานบวงสรวงก็จะมี การแต่งชุดโขน ละคร ซึ่งเป็นผลงานที่คนในชุมชนร่วมกันปักขึ้นเอง เพื่อรำถวายองค์เจ้าฟ้าฯ จนได้รับคำชื่นชมว่า ชุดเครื่องแต่งกายโขน ละคร ในวันรำถวายในพิธีบวงสรวงนี้มีความสวยงามบ่งบอกถึงความมีฝีมือของช่างปักของชุมชนนี้จนถึงทุกวันนี้

ภูมิปัญญาที่สะท้อนเอกลักษณ์งานปักชุดโขน ละคร ประการหนึ่งนั้นอยู่ที่การเลือกสีผ้าที่จะใช้ในงานปัก ต้องคำนึงถึงเครื่องแต่งกายหลักที่ใช้ในการแสดงโขน ละครรำ ที่เรียกว่า ยืนเครื่อง ซึ่งจะเป็นการบ่งบอกผู้แสดงว่าเป็นใคร โดยต้องสังเกตว่าชุดที่ปักนั้นใช้สำหรับการยืนเครื่องพระ หรือยืนเครื่องนาง ซึ่งจะมีเครื่องทรงสืบสานตามยุคสมัยการแต่งกายยืนเครื่อง

เป็นการแต่งกายเลียนแบบเครื่องต้นเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์ และพระบรมวงศ์ หรือการยืนเครื่องฝ่ายยักษ์ หรือยืนเครื่องฝ่ายลิงก็จะมีรูปแบบมาตรฐานเพื่อบ่งบอกฐานะของตัวละคร โดยมีการกำหนดให้สีหลักที่จะใช้สำหรับการแต่งกายโขน ละคร มีดังนี้

- แต่งตามจารีต กำหนดตามแม่สีเป็นหลัก คือ พระเอกนางเอก หรือตัวเอก ใช้สีแดง สีเขียว สีเหลือง ส่วนตัวพระรองตัวนางรอง ใช้สีขั้นที่สอง คือ ต้องใช้ผ้าสีพื้นอ่อน สีชมพู สีฟ้า สีเหลือง ส่วนตัวละครตัวพ่อ ตัวแม่นั้นเน้นใช้สีในโทนหนัก คือ น้ำเงิน สีเขียว สีม่วง
- แต่งตามบท คือ ขึ้นอยู่กับบทและตอนที่มีการจัดแสดงโขน ละครอาจมีการกล่าวถึงลักษณะหรือสีเครื่องแต่งกายของตัวละครที่กำหนดเฉพาะอยู่ในบทหรือตอนนั้น ๆ
- แต่งตามสีกาย กำหนดไว้ในการแสดงโขน ละครแต่ละเรื่อง เช่น พระรามใช้โทนสีเขียว พระลักษมณ์ใช้สีเหลือง หรือพระสังข์ใช้ผ้าสีเหลืองทองเป็นหลัก
- แต่งตามชื่อ กำหนดโดยจำเพาะไปตามชื่อของตัวละครในละครแต่ละเรื่อง เช่น สุวรรณหงส์ ศรีสุวรรณ ปิ่นทองจะใช้สีเหลืองเป็นหลัก

The wisdom that reflects identity of ‘embroidery work for Khon Performance and Dance Drama’s Costume’

The Community of Khian Niwat Alley is an old community of Rattanakosin Kingdom. The local people pay great respect to the Shrine of Chao Fa Kromma Luang Chakchetsada (The Shrine of His Royal Highness Prince Chakchetsada), the landlord during the reign of King Rama I. The shrine locates in front of the community. Because of their belief and loyalty, local people arrange annual worship ceremony to the Shrine of Chao Fa Kromma Luang Chakchetsada every year. In this ceremony, there will be performance by performer who wears the costume for Khon Performance and Dance Drama which is the product of this community as offering to the prince. The people generally admire that the costume for Khon Performance and Dance Drama, during this annual worshiping ceremony, is especially beautiful and that this costume is an evidence of the potential craftsmanship of the embroiderer of this community.

One of the wisdoms that reflect the identity of embroidery work for Khon Performance and Dance Drama’s costume is choosing of the cloth for embroidery work. During this step, the craftsman must recognize the main costume for the Khon Performance and Dance Drama which is technically called ‘Yuean Krueang’ (the dress-up). The dress-up

indicates character of such performer and it is different between the dress-up for the main actor and actress (Tua Phra – Tua Narng) whose costumes are conformed to the ancient dresses for the king or member of the royal family. There are also the dress-up for the devil (Yak) and the monkey (Ling) which follow the same standard dress code that indicates character’s status. Basic color code for costume of Khon Performance and Dance Drama is as follow:

- Dress-up by custom is where the costume usually uses only primary colors. That is, the main actor and actress use red, green and yellow for their costume while second leading actor and actress (Tua Phra Rong – Tua Narng Rong) use paler color, such as, pink, light blue and yellow. The support character usually uses darker tone of color, such as, dark blue, green and violate.
- Dress-up by the script is where the script or screenplay for Khon Performance or Dance Drama may already specify characteristics or colors of that particular character’s costume.
- Dress-up by body’s color is where a character’s theme for each story, such as, Phra Rarm dresses in green and Phra Lak dresses in yellow, while Phra Sunk dresses in golden yellow, etc.
- Dress-up by the name is the one which will be specify each character from the story, for example, costume for characters of Suwhannahong, Srisuwahn and Pinthong will mainly be yellow.

ส่วนลายที่ใช้ปักลงไปบนผืนผ้าก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามชื่อของตัวละคร เช่น ตัวพระ พระลักษมณ์ พระราม ใช้ลายกนกในการปัก ส่วนยักษ์ ทศกัณฐ์ ปักลายหน้าสิงห์

ส่วนชุดทศกัณฐ์ นั้นถือได้ว่ามีความยากในการปักมากที่สุด เนื่องจากจะต้องปักหน้าสิงห์ให้มีลักษณะคล้ายสิงห์ที่สุด มีเขี้ยว มีฟัน ใบหน้าดุคุดันโดยช่างผู้ปักจะต้องใช้ความชำนาญในการปักผ้า ต้องทำให้เหมือนมากที่สุด ส่วนลายที่ยากรองลงมาคือ ลายผ้าหม่นนางเนื่องจากต้องใช้เนื้อที่มากในการปักลายผ้า คนที่เป็นช่างปัก ซึ่งนอกจากจะต้องมีทักษะฝีมือในงานปักแล้ว ยังต้องมีความรู้ในลายเส้นเขียน เพราะต้องปักให้ลายปักพลิ้วไปตามแนวเส้นเขียน งานปักจึงจะดูมีชีวิตในความอ่อนช้อยของลายเส้น

นอกจากนี้แล้วยังมีการใช้ ลายปักบริเวณบั้งรวมถึงลายกนกปักบริเวณกรอคอ หรือประกอบเสริมในส่วนอื่นที่มีการปักด้วย สำหรับลายอื่น ๆ ที่นิยมนำมาปักกันอยู่ในปัจจุบันคือ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายกนกเปลว ลายประจายาม ลายดอก ลายเถา เป็นต้น ขั้นตอนการเลือกลายจึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดเพื่อจะทำให้ชุดโขน ละครที่ปักมีความงดงามมากขึ้น

ส่วนกรรมวิธีการปักลาย ที่เป็นเอกลักษณ์งานปักชุดโขน ละคร นั้นมีอยู่ด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ ปักลายหนู และปักลายเลื่อม และด้วยทักษะฝีมือการปักชุดโขน ละครชั้นบรมครูของ นางสมคิด และช่างปักในชุมชนเขียนนิवासน์ตรอกไก่แจ้ ก็สามารถทำงานปักได้ทั้งการปักลายหนู และการปักลายเลื่อม

The pattern for embroidery is also important and unique to each character as well. For examples, the main actors such as Phra Luksn and Phra Rarm's costume will use Lai Kanok for embroidery while the devils such as Todsakan (Ravana) will use Lai Nah Singha in the costume.

Ravana's costume is the hardest one to make because Lai Nah Singha (The Lion's Face Pattern) requires tremendous attention in order to create the closest impression of a lion, fully with fang and teeth that look fearsome as well. Embroiderer requires to use higher level of expertise to work with this pattern. Second hardest pattern to work with is Lai Pa Hom Nang because this is a large pattern and hence requires larger space on the cloth. Besides knowledge in embroidery, embroiderer who work with this pattern has to adept with drawing as well; as he must work his way following the meticulous drawing and only then that this pattern can truly express the curvature and gracefulness for the drawing.

Additionally, embroider uses Lai Bang (Stripe Pattern) around Grong Kor (Necklet), or as supplementary pattern for other patterns. For other pieces of the costume, popular pattern for them are Lai Phoom Kao Bin, Lai Kanok Plaew, Lai Prachumyarm, Lai Dork, Lai Thao, etc. Choosing the right pattern for the costume is hence the most important step in order to ensure the most graceful costume for Khon Performance and Dance Drama.

In term of pattern lacing technique, there are 2 unique patterns for embroidery work of Khon Performance and Dance Drama's costume, namely, Pak Lai Noon and Pak Lai Lueam. Because of the master craftsmanship in embroidery work for Khon Performance and Dance Drama's costume of Mrs. Somkid, as well as of other craftsmen in the Community Trok Kai Jae Alley, they can produce costume of both techniques.

Pak Lai Noon Technique, also known as Lai Din, is an embroidery technique that create brocaded pattern on the cloth. This technique requires adding more thread to the pattern so it bulges out instead of flattens. There are several usable materials for Pak Lai Noon, namely, Din Fork (bleached thread), Din Mun (glossy thread), and Din Proang (transparent thread). Embroiderer need to choose suitable type of Din (thread) for the desired pattern.

ปักลายหนู หรือลายดิน เป็นชื่อที่ใช้เรียกกรรมวิธีการปักแบบหนึ่งที่ทำให้ลายหนูขึ้น จะต้องปักหนูตัวลายที่ปักด้วยดินให้ตัวลายหนูขึ้นเล็กน้อยไม่แบนราบ วัสดุที่นำมาใช้ปักลายหนูนั้นมียุคด้วยกันหลายชนิด คือ ดินฟอก ดินมัน ดินโปร่ง ช่างผู้ปักต้องเลือกชนิดของดินให้มีความเหมาะสมกับลวดลายที่จะทำการปัก

โดยใช้วิธีการปักที่บิดเป็นเส้นเกลียว เพื่อเชื่อมรอยต่อระหว่างสีพื้นผ้ากับสีขลิบริมและแบ่งช่องบรรจุตัวลาย ส่วนลายที่นิยมนำมาปัก ได้แก่ ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ ลายหน้าสิงห์ ลายกนกเปลว ลายประจายาม ลายดอก ลายเถาซึ่งอาจจะใช้เลื่อม เพชร ลูกปัด ปักประดับเพื่อเสริมความงาม

ปักลายเลื่อม หรือลายปา เป็นชื่อที่ใช้เรียกกรรมวิธีการปักเดินเส้น ปักลูกโซ่ หรือปักทึบโดยใช้ลวดลายประเภทลายเครือเถา ที่มีดอกไม้ใบไม้อยู่ในลวดลาย วัสดุที่นำมาปักลายเลื่อมนั้น ได้แก่ ดิน เลื่อมไหมสี ปักแมลงทับ ลูกปัด เพชรหรือพลอย บางครั้งอาจมีการเสริมด้วยผ้าที่ตัดเป็นลายดอกไม้ สำหรับการปักลายเลื่อมนั้นมีความสำคัญตั้งแต่การปักลวดลาย การเลือกใช้วัสดุในการปักและขึ้นอยู่กับความมีฝีมือของช่างผู้ปักด้วย

ขั้นตอนการปักชุดโขน ขั้นตอนที่ยากที่สุดของการปักชุดคือ การตัดชายไหว ชายแครง (ห้อยหน้า) ซึ่งเป็นเครื่องแต่งกายของตัวพระคือ พระลักษมณ์ พระราม ต้องมีการแบ่งช่องไฟให้เหมาะสมกับลายที่จะปักรวมถึงขนาดผ้าซึ่งเป็นขั้นตอนที่ต้องมีความพิถีพิถันและเอาใจใส่เป็นอย่างมาก

Pak Lai Noon Technique requires thick lacing of twist thread in order to connect the gap between the color of the cloth and color of the cloth's trim, and then divides the area to lace the main pattern. Main patterns that are popular with this technique are Lai Phoom Kao Bin, Lai Nah Singha (Lion Face), Lai Kanok plaew, Lai Prachumyarm, Lai Dork, and Lai Thao. Embroiderer may also decorate the piece with Leaum (sequin), diamond, or bead for more gracefulness.

Pak Lai Lueam Technique, also known as Lai Pa, is a technique of lacing along the drawing or lacing with chained thread or thick thread, and focuses on using Lai Krue Thao pattern that has flower in it. Material for Pak Lai Lueam technique are Din, Lueam, colored silk, Peek Malaeng Tap (Beetle's wing), bead, diamond or jewelry. This technique can also be supplemented by piece of cloth that has been cut into flower. The importance of Pak Lai Lueam lies in drawing, choosing the material, and depends largely on embroiderer's skill.

From the entire embroidery process of Khon Performance's costume, the hardest part is lacing of Chai Wai and Chai Krang (frontal pieces of cloth of the costume) which are integral parts of the costumes for Phra Rarm and Phra Luksn that embroiderer has to allocate the space appropriately in accordance with the chosen patterns and the cloth's size. This part requires extra care and meticulousness.

กระบวนการปักชุดโขน ละคร

ในขั้นตอนการทำงานปักชุดโขน ละครนั้น มีอุปกรณ์ที่ต้องใช้ ประกอบไปด้วย ดิ้นข้อ ดิ้นโปร่ง เลื่อม กระดาษวาดลาย เชือกป่าน ด้าย กรรไกร กาว เข็มเย็บผ้า (เบอร์7) สะติงไม้สำหรับปักผ้า โดยมีขั้นตอนหลักในการปักพอเป็นสังเขปดังนี้

1. เริ่มจากการขึ้นสะติงด้วยการนำผ้ามาขึงกับสะติงไม้ให้มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมด้วยวิธีการซึ่งแบบสุมเพื่อยึดให้ผ้าตรึงอยู่กับสะติงให้แน่นที่สุด เมื่อผ้าตึงที่สุดแล้วจะเย็บตรึงผ้าให้เข้ากับสะติงไปเรื่อย ๆ จนกว่าผ้าจะตึงหมดทั้งผืนถือเป็นเทคนิคสำคัญเนื่องจากหากขึงสะติงผ้าไม่ตึงแล้วจะทำให้เวลาปักผ้าเนื้อผ้าจะย่นทำให้ลายที่ปักไม่สวยงาม
2. นำกระดาษวาดลาย มาวางลงไปบนผืนผ้า ขั้นตอนนี้ช่างปักสามารถวาดลายลงบนกระดาษได้ก่อนที่จะนำมาทาบทับลงไปบนผ้าแล้ววาดทับไปอีกทีก่อนจะกรึงกระดาษให้ยึดติดกับผ้าด้วยด้ายเพื่อให้แผ่นกระดาษวาดลายติดอยู่กับตัวผ้าที่ใช้ปัก
3. ใช้ดิ้นข้อปักลงไปบนตัวผ้าเพื่อกำหนดยึดลายตามแผ่นกระดาษที่ได้วาดไว้ก่อนเมื่อเสร็จขั้นตอนนี้แล้วจึงแกะกระดาษออกจนลายด้วยด้ายสีขาวเพื่อยึดตรึงลายก่อนจะไปสู่ขั้นตอนต่อไปคือการถมลายด้วยดิ้นโปร่ง

Process of embroidery work on Khon Performance and Dance Drama's costume

For the process of embroidery work on Khon Performance and Dance Drama's costume, the process requires the following tools and materials, namely: Din Kor, Din Proang, Lueam, tracing paper, hemp string, thread, glue, needle (No. 7) and wooden embroidery frame. Brief details of the process are, as follow.

1. The process starts from attaching the cloth to the wooden embroidery frame which is a square frame. Embroider will attach the cloth to the four corners of the frame as tight as possible; then further straighten the cloth by sewing it to the frame. This is an important step because if the cloth is attached loosely to the frame, the embroidery pattern will have wrinkle, and hence, not be beautiful.
2. The next process is to attach the tracing paper over the cloth. For this process, embroiderer may draw the pattern on the paper before attaching the tracing paper onto the cloth, sewing the paper with the cloth tightly.
3. Lacing Din Kor thread onto the cloth along the given trace of pattern from the previous process. Then remove the tracing paper and boost the thread with white string to secure the thread in place. The next step will be covering the thread with Din Proang thread.

4. ถมลายด้วยดิ้นโปร่ง วัสดุที่ใช้สำหรับการถมลายอาจไม่จำเพาะด้วยดิ้นโปร่งก็ได้แต่ต้องแล้วแต่รูปแบบของตัวละคร เช่น เลื่อมจะใช้ในตัวหนุมาน ส่วนดิ้นโปร่งจะใช้สำหรับตัวละครประเภทตัวพระ โดยช่างผู้ปักต้องคำนึงอยู่เสมอว่าต้องใช้อุปกรณ์ประเภทใดทั้งเลื่อมหรือดิ้นให้เหมาะสมกับการปักประดับลายลงไปในชุดโขน ละคร

สิ่งที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งในขั้นตอนการปักนี้คือ การวัดขนาดความยาวของดิ้นโปร่งให้มีขนาดความยาวพอดีกับลายที่จะปัก ความยากในขั้นตอนนี้ นั่นคือต้องใช้ดิ้นโปร่งปักตามลายให้พอดีกับขนาดลายที่ยึดด้วยดิ้นข้อเพื่อไม่ให้รอยปักมีขนาดที่ไม่เสมอกันทำให้ลายที่ออกมาไม่มีลักษณะที่สวยงาม เพราะหากวางดิ้นปักไม่ได้ขนาดช่องที่ปักดิ้นจะห่างเมื่อห่างแล้วลายที่ออกมาจะไม่มีความสวยงาม

5. เมื่อเสร็จขั้นตอนการถมลายแล้วจึงนำผ้าที่ปักไปชุบไซยาไนด์เพื่อให้ดิ้นและเลื่อมมีความใสแวววาวไม่ดำเมื่อล้างจนสะอาดดีแล้วจึงมึงตากลมไว้รอให้แห้งก่อนจะพลิกด้านหลังของผืนผ้าทากาวลงไปเพื่อให้กาวไปยึดกับดิ้น ด้าย หรือดิ้นที่อยู่ยอให้คงที่เป็นอันเสร็จขั้นตอนการปักเย็บหลังจากนั้นจึงนำไปประกอบกับผ้าซับในเพื่อนำไปเย็บเข้ากับชุดโขน ละครต่อไป

ผลงานชุดโขน ละครที่สำเร็จแล้ว ราคาในแต่ละชุดนั้นมีตั้งแต่ราคาชุดละประมาณ 5,000 บาท ไปจนถึง 10,000 บาท เป็นต้นไป โดยราคาของชุดขึ้นอยู่กับความยากง่ายของงานปักรวมไปถึงขนาดชุดที่สั่งปัก

4. Cover Din Kor thread with Din Proang thread, or any other material, depends on characters. For examples, Din Lueam can be used for Hanuman's costume while Din Proang should be used for the main characters. Embroiderer must constantly be aware and choose the right material, whether Lueam or Din, as appropriately for each costume's embroidery work.

Another important step in this process of embroidery work is to measure the length of Din Proang to be precisely matched with the desired pattern. It is a difficult step, as embroiderer must allocate appropriate length of Din Proang to lace over the guided Din Kor in order to make sure that the lacing traces of two threads will not overlap. Failing to do so will cause unshapely pattern; as allocating the wrong proportion of laced thread will create space in the pattern which will ultimately make it look ugly.

5. After the process of piling pattern is completed, the cloth will be coated with Cyanides in order to give shinny look to Din and Lueam. Then, the next step is to wash the cloth and let it dried then turn the cloth over and apply the glue onto the back of the pattern. The glue will hold the Din, thread, and string in place. After this process, the cloth will be assembling with liner, and then use for creating the complete costume.

Each finished costume for Khon Performance and Dance Drama costs from 5,000 Baht to 10,000 Baht. The costume's price depends on the difficulty of its pattern as well as the size of such costume.

ภูมิปัญญาที่สะท้อนเอกลักษณ์ “งานปักชุดโขน ละคร”

นางสมคิด หลาวทอง จะยึดมั่นในงานปักชุดโขน ละครซึ่งเป็นไปตามแบบฉบับจากกรมศิลปากรเท่านั้น โดยที่จะไม่ยอมรับงานปักในรูปแบบที่แตกต่างไปจากงานโขน ละครรำตามมาตรฐานของกรมศิลปากร งานปักทุกชิ้น นางสมคิดจะควบคุมคุณภาพอย่างเข้มงวดเพื่อรักษาฝีมือ และชื่อเสียงในผลงานปักชุดโขน ละครของตนเอง การอนุรักษ์รูปแบบงานปักแบบโบราณดั้งเดิมจึงเป็นข้อตระหนักของนางสมคิด และช่างปักของชุมชนเขียนนิวาสน์ โดยมี คติในการทำงานโดยยึดถือความซื่อสัตย์ต่อการทำ ยึดถือความสวยงามถูกต้องในการสร้างผลงาน และจะไม่กระทำการผลิตงานที่ส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของตัวเองและกลุ่มช่างปักของชุมชนแห่งนี้ อีกทั้งยังรักษาราคาค่าปักกับลูกค้าในราคามิตรไมตรีอีกด้วย

ปัจจุบัน นางสมคิด หลาวทอง หรือ แม่เปี้ยก ในวัย 79 ปี ยังคงมุ่งมั่นสร้างสรรค์ผลงาน ปักชุดโขน ละคร อย่างไม่หยุด และด้วยชื่อเสียงในงานปักของนางสมคิด จึงยังคงเป็นที่รู้จักในวงการปักผ้าโขน ละครรำและผู้คน และหน่วยงานโดยทั่วไปยังคงให้ความไว้วางใจมาสั่งงานปักชุดโขน ละคร ฝีมือนางสมคิด และช่างปักในชุมชนเขียนนิวาสน์แห่งนี้อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันนางสมคิดก็มีความตั้งใจอย่างที่สุดที่จะถ่ายทอดให้ความรู้แก่ผู้สนใจที่จะมาเรียนรู้งานปัก และให้ความสำคัญกับผู้ที่มีความตั้งใจ และความอดทนที่จะสืบสานงานปักต่อไป

The pride in teaching and preserving ‘embroider work for Khon Performance and Dance Drama’s costume’

Mrs. Somkid Laothong determines to produce her work of Khon Performance and Dance Drama’s costume under strict custom from the Fine Art Department, and refuses to do any other embroidery work that deviates from standard form for Khon Performance and Dance Drama of the Fine Art Department. For each and every embroidery work, Mrs. Somkid controls the work’s quality strictly in order to preserve the high quality of craftsmanship and reputation of her embroidery work for Khon Performance and Dance Drama’s costume. Preserving antique embroider work pattern is hence the main principle of Mrs. Somkid and every embroiderer in the Community of Khian Niwat Alley. Their mottos are ‘to do their work honestly, to produce only genuine and graceful work, and to never produce any work that may affect their reputation, and reputation of this community of embroiderer as well as to main friendly price for their customer.’

Nowadays, Mrs. Somkid Laothong or Mae Piak is 79 years old but she still determines to keep produce her embroidery work in Khon Performance and Dance Drama’s costume. And with her reputation in embroider work, Mrs. Somkid is a well known figure in embroidery work industry for Khon Performance and Dance Drama’s costume. Many people and agencies remain confidence and continuously order embroidery work of Khon Performance and Dance Drama’s costume from Mrs. Somkid and embroiderer of the Community of Khian Niwat Alley. Meanwhile, it is Mrs. Somkid’s intention to pass on her knowledge to those who are interested to learn about embroider work, and to those who are truly determined and patient enough to inherit this embroidery work.

“ การที่ได้ทำงานปักชุดโขน ชุดละคร เป็นสิ่งที่ภูมิใจมาก ไม่อยากเก็บความรู้ไว้กับตัวคนเดียว เพราะไม่รู้ว่าจะหมดลมลงเมื่อไหร่ อยากสอนให้คนรุ่นหลัง รุ่นเด็ก ๆ ช่วยกันฟื้นฟู กลัวจะสูญหายไป เพราะนับวันจะหาผู้ที่ฝีมือในงานปักแบบดั้งเดิมได้ยาก และมีน้อยลง ๆ คนที่ทำงานปัก ต้องมีใจรัก ถ้าใจไม่รักจะทำไมได้ เพราะเป็นงานที่มีความละเอียดต้องอาศัยทักษะฝีมือ ความรู้ ประสบการณ์ และความอดทน ต้องตั้งใจทำจึงจะได้ชุดที่สวยงาม ทรงคุณค่า และถูกต้องตามลักษณะตัวละครนั้น ๆ ”

“ working with embroidery work for Khon Performance and Dance Drama’s costume is my pride, and I don’t want to keep this pride only to myself. Because I don’t know how long I will live; therefore, I want to keep teaching this knowledge to the children and people of the next generation, so they can help preserve this knowledge. I’m afraid that this knowledge will one day be disappeared, as it is harder and harder to find anyone who has embroidery skill with original – genuine pattern. Embroiderer must love his or her work because no one can do embroidery work without love. It requires great deal of attention, skill, knowledge, experience and patience in order to create beautiful, invaluable and legitimate costume for each individual character ”

ที่อยู่ : 17/1 หมู่ 2 ตรอกเขียนนิวาสน์ ถนนพระอาทิตย์
แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
โทรศัพท์ : 02-281-3171

Address: 17/1, Moo 2, Khian NiwatAlley,
Phra Athit Road, Chanasongkhram Subdistrict,
Phra Nakhon District, Bangkok 10200
Telephone : 02-281-3171